

A Sombrero-ködtől az Omega Centauriig I.

Alig fél éve, hogy a Himalájából volt szerencsém megcsodálni a déli égboltot. 5 mit hoz jósorsom: idén tavasszal az egyiptomi Sinai-félszigetről folytathattam a tanulmánykörutat az égboltozat -20° és -50° közötti sávjában.

Bár korántsem vagyok milliomos, kétségtelenül sokat utazom. A hegymászásban elért eredményeim alapján kapok ehhez klubomtól támogatást, s egy-egy utazás, expedíció persze alkalmat ad arra, hogy ne csak régi babérajaimon üljek. A mászás pompás sport; mozgás a nálamnál sokkal hosszabb életű kövek, sziklák között, ráadásul barátaim társaságában.

A mostani túra is kitűnően sikerült. Klubom, az FTSK szervezte ezt a tizennyolc fős expedíciót a Sinai-félszigetre. Azok közé a hegyek közé, ahol Mózes megkapta az égi malasztot.

Az izraeli Eilat-on keresztül utaztunk a félszigetre. Ez nem is volt olyan egyszerű: tudnillik az izraeli El Al légitársaság biztonsági emberei nagyon aprólékos természetűek. Az okok sajnos közismertek. A mi temérdek csomagunk közül különösen felkeltette gyanakvásukat egy fehérre festett, kb. 9 cm átmérőjű cső, amelynek én vagyok a gazdája. Mondanom sem kell, ennek a csőnek később sok hasznát vettem éjjelente az isteni hegyekben, ahol istentelen sötétség honolt.

Fantasztikus, holdbéli vidék a Mózes-hegy környéke is, melynek tövében táboroztunk. A gránitsziklák szemetgyönyörködtető formáin kedvünkre mászhattunk naphosszat, bár kissé öreg volt ez a gránit, sokszor veszélyesen mállott. A vízszűke miatt elég mostoha körülmények között táboroztunk, de ez szokás dolga.

Estéknént nagy volt a tolongás távcsővem körül. Néhány nap után alaposan meguntam a népszerűsítést. Épp ezért cselhez folyamodtam. Oda-

adtam a távcsövet az érdeklődőknek, és úgy tettem, mintha aludni térnék. A hegymászókba hamar belefagyott a lelkesedés az égbolt csodái iránt (2000 m magasan éjszakára fagyponthoz közelébe esett le a hőmérséklet), és ekkor jött el az én időm.

Az észlelési adottságok hasonlítottak a himalájaihoz, de a kisebb tengerszint feletti magasságnak köszönhetően kellemesebbek voltak a körülmények, tehát többet észlelhettem. Civilizációs fényeket egy jobbfejta CCD-vel lehetett volna talán kimutatni az északi horizonton, míg délre egyáltalán nincs település, csak a sivatag, majd a tenger.

A sivatagi éghajlat következtében szinte minden éjszaka derült volt. Nagyon nyugodt volt a légkör, ellentétben a Himalájában tapasztalttal. Az átlagos határmagnitúdót $7,5^m$ körülnek találtam. Ez az érték sokak számára hihetetlennek tűnhet, meg kell említenem, hogy a sasszemű amerikai amatőr, O'Meara a Kitt Peak-en (3000 m magasan) $8,2^m$ -s csillagokat látott szabad szemmel. Biztos vagyok benne, hogy nappal — előrelátóan — napszemüveget viselt, és megevett néhány kiló sárgarépát...

Egy 16 mm-es filmfelvevő stabil állványán használtam távcsővemet, egy 80/840-es Zeiss-refraktort. A jól bevált Super-Plössl okulárral ($131\times$) a távcső határmagnitúdója $13,5^m$ – $14,0^m$ volt, ami, ha jól belegondolunk, nem is olyan meglepő.

Március utolsó napjai lévén nyugat felé hajlottak már a fényes téli csillagképek, de még mindig magasabban voltak, mint Közép-Európából nézve delelészkor. Megfogadtam, hogy a tündöklő Szíriusznál magasabbra nem irányítom távcsővemet, csak a déli éggel foglalkozom — ezt persze nem lehetett betartani.

Mindjárt a Szíriusz mellett található a mű Canis Majoris, egy 5^m -s és 8^m -s csillagokból álló,

mindössze 3"-es pár, amelyet a 8 cm-es távcső (131x) fölényesen felbontott. A tau CMA körül látható a különleges NGC 2362 nyílthalmaz, amely 4600 fényévre van tőlünk, és valójában nincs sokkal közelebb a tau CMA-hoz sem. 40x-es nagyítással kb. 20 csillaga látszott, amelyek mintha sárgán izzó csillag kis szikrái lennének. Az extravagáns nyílthalmaz szélessége -24° , így Magyarországról jó légköri viszonyoknál még éppen elérhető.

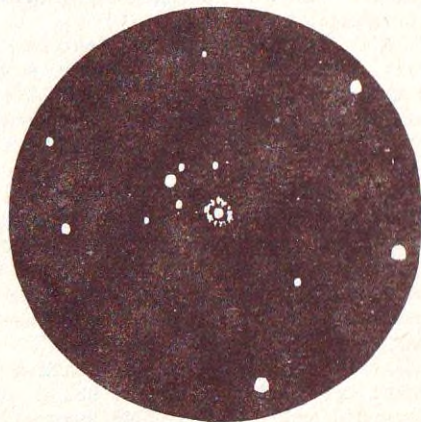
A Puppis a téli tejút ékszerdoboz. Csodálatos nyílthalmazainak csak egyrésze látható Magyarországról, és azok sem valami jól. Az M46 híres planetárisát, az NGC 2438-at korábban egy "szuper" budai éjszakai (ez $6^m,0-6^m,3$ -s határfényességet jelent) 80/840-es refraktorral kíméskeservesen sikerült észrevennem. Itt viszont közvetlen látással is könnyű volt felfedezni a halmaz apró csillagai között bújkáló kis ködösséget. Az ovális folt belseje sötétebb, de ez nem olyan kifejezett, mint például a Lant gyűrűsködénél.

Az NGC 2546 és a 2477 nyílthalmazok sajnos elérhetetlenek Magyarországról, pedig ezek vetekednek a csillagkép Messier-halmazával. A 4^m összfényességű NGC 2546-ot 50 csillag alkotja — tökéletes kistávcsöves objektum. 40x-es nagyítás még éppen elfogadható volt hozzá. Félkörnyi négyzet alakú területen kavargtak fényes csillagai. Az NGC 2477 az egyik legszebb nyílthalmaz, amit valaha is láttam. Több mint 300 csillag alkotja, melyekből száznál is többet mutatott távcsövem 8 és 13 magnitúdó között. Kissé az M11-re emlékeztet csillagfürtjeinek rakoncátlan csoportjaival.

A Puppis melletti Pyxis elég jellegtelen csillagkép, ötödrendű csillagokkal. A 11^m -s NGC 2613 Sb típusú spirálgalaxist kerestem fel benne. 131x-es nagyítással kissé kontrasztosabb volt, mint 40x-esével, de a katalógusban jelzett $6' \times 1'5$ -es kiterjedéséből legfeljebb $2' \times 1'$ látszott, az is nehezen. Két fényesebb nyílthalmaz is található

a csillagképben, az NGC 2627 és a 2658. Kisebb nagyításokkal gyengécske halmazoknak mutatkoznak, míg erősebb nagyítást alkalmazva teljesen elvesztették halmazszerűségüket, felbontatlan ködösségük szinte "felszívódott" a háttérben.

Vizont a Pyxis alatti Vela csillagképben látható egy káprázatos planetáris köd, az NGC 3132, amely az Ikreben lévő "Eszkimókód"-re hasonlít. Központi csillaga nagyon fényes, kb. $8^m,5$ körüli. A ködösségre a katalógusok $8^m,2$ -s fényességet és $84'' \times 52''$ méretet adnak meg. A planetáris klasszikus gyűrű formájú, ami rövidebb szemszoktatás után látszott vizuálisan is. Az alábbi rajz 131x-es nagyítással készült:

Úgyisintén a Velában található az NGC 3201 gömbhalmaz. Nagyon szépnek találtam 40x-es és 131x-es nagyítással egyaránt, az utóbbi már kissé felbontotta. Laza gömbhalmaz, olyan, mint az M4.

A Vela objektumai április elején a késő éjszakai órákban deleltek. Az észlelésekkel gyorsan elszaladt az idő, amelynek múlását a délkeleti horizont fölött felbukkanó apró ködcsomó is jelezte. Nem kellett megnézniem a térképet, hogy rájőjjenek, melyik gömbhalmaz ez!

BABCSÁN GÁBOR